

rimi so se vedno morali boriti kolonizatorji, so slednjič vendarle zrasle na nekdanjih zapuščenih pokrajinah cvetoče naselbine. Zakaj je uspeh naše kolonizacije izostal?

Ta kolonizacija se je izvršila v dobi splošne agrarne in gospodarske krize. Značilna zanjo je zapoznelost. Kot se pri nas zgodi vse prepozno, tako je tudi tu kolonizacija prepozna za najmanj 100 let. Medtem ko bi agrarna reforma pred vojno privedla do relativne stabilizacije, je v splošni krizi 1933 ta stabilizacija popolnoma izostala. Doba, ko že obstoječi mali kmetski obrati bijejo težko borbo proti proletarizaciji in pavperizaciji, je posebno nenaklonjena nastajajočim malim obratom. Večje izkoriščanje in tehnična zaostalost za poljedelskimi veleobrati — ti značilni oviri za mali obrat sta na posestvih kolonistov posebno očitni.

Javna pomoč kolonizaciji je bila minimalna. Kolonisti so morali izvesti vse iz lastnih moči. Brez izdatne javne pomoči, brez oskrbe s tehnično zadovoljivim in zadostnim živim in mrtvim inventarjem pa danes uspešno kolonizirati ni mogoče. Rentabilnost kolonizacije terja njeno takojšnjo prilagoditev splošni stopnji gospodarskega razvoja, dvig na družbeno povprečno stopnjo tehnike in proizvodnje sploh. Vedno jasneje je, da more uspešno kolonizirati v današnjih prilikah samo družba, ki je sprostila proizvodjalne sile vseh spon in katera zmore in hoče staviti proizvodjalne sile v službo pionirjem civilizacije — kolonizatorjem. Drugače je vsa kolonizacija pavperizem in težka neenaka borba z družbenimi in prirodnimi ovirami.

Prav tako ni bil dosežen politični cilj kolonizacije. Ne samo, da ni bil ustvarjen socialno in gospodarsko uravnovešen sloj na kolonijah, zanetili so se celo spori med domačini in kolonisti. Domačini Slovenci, da o Madžarih sploh ne govorimo — vidijo v kolonistih — namesto oporo v nacionalnem pogledu — sovražnega tujca. Veliko pomanjkanje zemlje med domačim prebivalstvom je — zlasti glede dobrovoljcev — upravičeno vzbudilo nevoljo. Prišleki da so domačinom odjedli zemljo. Spričo težkih socialnih prilik kolonistov pa postaja to nasprotje anahronizem, ki ga bo ljudstvo samo moralo z razvojem svoje politične zavesti odstraniti. Skupno borbo ljudstva (domačinov in kolonistov) zoper družbene in prirodne ovire terja njih enaki socialni in narodni položaj.

Iz knjig

Naročena znanost

Svetovna vojna ni mogla rešiti niti enega od nasprotij, ki tiče v evropskem kapitalističnem sistemu. Komaj se je Evropa po tej veliki imperialistični vojni nekoliko oddahnila, že so vsa nasprotja izbruhnila na dan in znova še z večjo silo pričela razjedati zakrpano Evropo. Treba je bilo mnogo naporov in tudi nasilij, da so se vsa nasprotja sproti, kot so se pojavljala, tlačila. V nekaterih državah so pričeli ves državni aparat na zunaj in pa zlasti na znotraj kmalu po vojni urejati tako, da bi onemogočili in lahko sproti potlačili vsako najmanjše gibanje, ki bi utegnilo motiti zunanje ravnotežje, kaliti komaj ustvarjeni red ali ogrožati vladajoče razrede.

Kapitalizem je razvil od današnjega časa do skrajnih mejá proizvodjalne sile, pri tem pa vedno bolj večal razredna nasprotja. Delavski razred, ki je bil pahnjen v največjo odvisnost, je zato prvi pričel iskati poti k zboljšanju svojega položaja in k preureditvi družbe. Ta borba, kateri so se pridružili tudi drugi tlačeni razredi, je postajala vedno bolj jasna in odkrita. Seveda se je vladajoča plast trudila na vse načine, da bi se ohranilo obstoječe stanje. Vendar bi bilo težko opisati na kratko, kaj in kako se je delalo v posameznih državah, da bi se tako stanje ohranilo in na zunaj zabrisala notranja nasprotja. Poleg nasilnih sredstev lahko prištejemo sem javna dela, podpiranje raznih gospodarskih panog, reševanje posameznih stanov, kot n. pr. kmetskega, koloniziranje

in drugo. Vsi ti in slični naporji so le malo koristili. Treba je bilo zato najti druge poti. Posamezni ukrepi naj bi se nadomestili z neko stalno organizacijo, ki bi omogočala čim lažje obvladanje družbe. Nova državna organizacija naj bi omogočila nekako „harmonijo razredov“. Tako so dobivali razni pojmi novo vsebino, tako je nastal tudi novi korporativizem in korporativni sistem, ki naj bi na videz ustalil socialne razmere v državi, ublažil razredna nasprotja, omogočil mirno sožitje in razvoj, predvsem pa ohranil sedanjí red.

V nadaljnjem imamo pred očmi primer korporativizma v Italiji, ki splošno vzbuja največ zanimanja. Pot do njega je bila negotova in vijugasta, a v splošnem zelo značilna. Vsi bolj ali manj nesrečni poskusi posnemanja so lahko marsikako poskusno stopnjo, ki jo je moral prestati italijanski fašistični korporativizem, preskočili, niso pa mogli seveda zbrisati s tem temeljnih osnov, zaradi katerih je bil korporativni sistem prevzet kot temelj za ureditev države, to je razrednih nasprotstev.

Zgodovinska pot korporativizma je, kot rečeno, v Italiji zelo značilna. Italija se je takoj po vojni znašla v velikih notranjih neredih, ki so grozili s prevratom. Ljudsko gibanje je vedno bolj ogrožalo obstoječo oblast. Šlo je za borbo med razredi, ki se je razvijala vedno ostreje in ki je izključevala vedno bolj kakršno koli pomiritev. Zmagal je kapitalistični razred, ki je to svojo zmago izkoristil in izvedel popolno notranjo organizacijo države tako, da bi onemogočil vsako vidno in svobodno gibanje mas. Kot sistem, ki naj bi ustalil notranje gospodarsko življenje in ki naj bi obenem predstavljal novo in najvišjo stopnjo kapitalizma, je italijanski fašizem izbral korporativizem, ki ga je pričel polagoma in stopnjema uvajati. Preureditev notranjega življenja in organizacije je postala zlasti potrebna, ker je fašizem uničil vse ustanove demokratičnega sistema, ki jih je smatral za nevarne.

S preurejevanjem države v korporativnem smislu je pričel fašizem kmalu, čeprav so prvi obrisi še zelo nejasni. Šele zakon z dne 3. aprila 1926, ko so dobili fašistični sindikati monopolni značaj, je nekak mejnik. Dobo po njem lahko smatramo za „dobo“ fašističnega korporativizma, medtem ko je bil potreben čas pred tem za utrditev fašističnega režima. Tako so bili že v letih od 1922 do 1923 zatrti vsi svobodni katoliški, socialistični in komunistični sindikati, dočim so bili fašistični sindikati priznani že v avgustu 1923 s strani industrije in podjetnikov, kot edini pa s sporazumom z dne 2. okt. 1925. Fašistični sindikati so bili kot edino priznani vključeni v sistem organizacije fašistične stranke. „Voditelji sindikatov morajo ostati, kar so — črne srajce, delegirane od stranke za vodstvo sindikatov,“ je izjavil v l. 1927. fašistični veljak Rossoni.

Korporacije je napovedal Mussolini šele v govoru z dne 14. nov. 1933, katerega je ameriški Hearstov tisk objavil pod naslovi kot „Mussolini abolishes the capitalist system — Mussolini odpravlja kapitalistični sistem“. Temu govoru je 5. febr. 1934 sledil zakon, ki je ustanovil korporacije, 22 po številu. Sedem let je bila korporativna država na ta način brez korporacij in je bilo prvo zasedanje „Zbornice fašij in korporacij“ šele marca l. 1939., torej pet let po ustanovitvi.

Fašizem je tako dosegel nekako prisilno idilo med volkom in jagnjetom, ker si je popolnoma nemogoče misliti, da bi se proletariat odpovedal svoji razredni borbi. Nova sindikalna korporativna organizacija omogoča najbolj intimno nadzorstvo nad vsem gibanjem, kajti vsi funkcionarji so potrjeni od zgoraj, važnejši pa imenovani od stranke in „vodje“. Izpopolnjena pa je ta kontrola še z drugimi oblastvi. V svoji končni obliki so postali fašistični sindikati in korporacije svojevrstni državni organi in državne ustanove, ki so od države edino priznane. Pristop k njim je svoboden, imajo pa edino one pravico zastopati delavce in gospodarje ter sklepati kolektivne pogodbe za vse pripadnike iste stroke, tudi neorganizirane.

Tako smo na kratko opisali pot, ki jo je napravil fašizem od „liberalističnega anarhizma“ in „kaotične svobode“ do korporativizma, ki naj bi dosegel „harmonijo interesov“ razredov in „disciplino naroda pod krepkim vodstvom“ (po drinu, „Slovenec“, oktober 1939).

Nova organizacija kapitalistične družbe, ki naj bi zagotovila vladajočim razredom oblast, je kmalu vzbudila pozornost tudi drugod, kjer so se je oprijeli kot rešilne bilke. Pričeli so jo uvajati tudi v državah, kjer niti ni bilo najnujnejših pogojev za tako preureditev. Imamo take klavrne primere zlasti v Avstriji, sedaj v Slovaški in Portugalski, ki se smatra „po definiciji“ za korporativno državo. V papeški okrožnici „Quadragesimo anno“ je sprejela ta sistem celo katoliška Cerkev. Ta okrožnica hvali fašistični korporacijski sistem, češ, da v njem „razredi mirno sodelujejo“. Nell-Breuning, jezuit, pa pravi o tem sistemu celo, da je „na krščanskih načelih zgrajen solidarističen družabni red, ki se poslužuje kapitalističnega gospodarskega načina“ („Borci“ 1933).

Korporativizem se je doslej uvajal le v državah s potlačeno svobodo in je v svobodni in demokratični ureditvi nemogoč, čeprav tudi v takih državah ni v posameznostih neznan. Države s korporativnim sistemom označuje na zunaj veliko obubožanje ljudskih mas, zator vsakega svobodnega gibanja in dela, velik davčni pritisk, militarizacija, veliko oboroževanje, vzdrževanje dragih milic in raznih tajnih policijskih ustanov, ki naj bi vzdrževale notranji red, vistosmerjenje vsega življenja, skratka: vodstvo državne skupnosti na ta način, da se omogoči vlada majhni skupini ljudi in obvarujejo njeni položaji pred vsako nevarnostjo. —

Zanimanje, ki ga je vzbudilo vprašanje korporativizma pri nas, je bilo dvojno. Prvič načelno, novejšo pa je bilo zanimanje za korporativizem kot za nekaj, kar bi bilo morda primerno posnemati. Prvo je pripravljalo pot drugemu, kajti „naš“ odnos do korporativizma je bil takoj pozitiven in v njem so videle meščanske in nazadnjaške struje nekaj novega, kar naj bi spet utrdilo red in pravičnost in kar naj bi varovalo družbo pred razkrojem. Tako piše lanski „Čas“ na strani 330: „Vedno bolj prodira spoznanje, da je treba iskati rešitve iz sodobnih gospodarskih stisk, ki je vanje narode zvedil gospodarski liberalizem, v korporativnem gospodarstvu. Res pa korporativizem še ni povsem izčiščen. Splošna zamisel je pač jasna. Ustvariti je treba delovno skupnost med delom in kapitalom in naravnati gospodarstvo na občo blaginjo — proti liberalizmu in kapitalizmu —, a ohraniti zasebno lastnino, zasebno gospodarsko pobudo in svobodno izbiro dela — proti socializmu in komunizmu (boljševizmu).“ To je zapisal A. Ušeničnik, ki se pa kljub temu vprašuje: „Kako to doseči, to je vprašanje.“ Seveda zavzema pri tem tudi svoje stališče do fašizma, ki ga smatra za „odpor proti liberalni laži in proti boljševizmu. Zato, da poudarja fašizem poedince in narod; blaginjo poedincev in razvoj narodne moči; avtoriteto, red in socialno pravičnost.“ (Str. 331.)

Tudi gledanje druge strani na korporativizem ni drugačno. Tako piše v reviji „Misel in delo“ že leta 1935. v 5. in 6. številki neki dr. M. G. V. o „Korporacijski državi v Italiji“ in pravi na str. 95, da „izvira korporacijsko gospodarstvo iz italijanskega sindikalizma in pomeni prvi originalni sistem protirazredne (?) rešitve socialnega vprašanja.“ Dalje razlaga isti pisec: „Oporekati se da korporativnemu redu zaradi težkoč pri praktičnem izvajanju. V teoriji pa ga ne moremo kar tako odkloniti. V povojnem času, ko grozijo vidni in neugotovljeni činitelji pretvoriti gospodarsko krizo v stalno stanje, nima demokratiški državni red več moči, da bi obvladal položaj. Reforma v avtoritativnem smislu je potrebna, (podčrtal pisec) ali pa je treba namesto demokracije postaviti docela drugačen sistem, in to v skladu z narodno individualnostjo.“ Kot konec še pribija: „Liberalna demokracija je v političnem, gospodarskem in socialnem pogledu pokopana. Če je temu tako, bi s te strani ne smelo biti nobenega ugovora proti korporativizmu“ (vse na str. 123).

Letos pa je izšlo obširno delo o korporativizmu. Glede na namen, ki ga je imelo, je, upajmo, zakasnelo. To je knjiga „Korporativno narodno gospodarstvo“, ki jo je napisal dr. Ciril Žebot.

Žebotova knjiga je, kakor sam pravi, plod enoletnega študija v inozemstvu in sicer, kot sam poudarja, na katoliški univerzi v Milanu in na univerzi (brez dodatka katoliški) v Rimu. Kdor to knjigo le bežno prelista, takoj spozna, da se v njej pod različnimi legitimacijami in pa pod krinko znanosti in znanstvenega dela skriva navadno propagandno delo. Pisec je knjigo napisal na podlagi nekritične presoje enega dela ogromnega materiala, ki je o tem vprašanju napisan zlasti v Italiji, in se je le malo, oziroma nič oziral na gradivo, ki je napisano o tem vprašanju drugod, kjer ga edino lahko kritično presojuje. Svojega kritičnega odnosa do stvari sploh ni formuliral, če ga pa je, je storil to precej nejasno, s pripombami ob koncu poglavij. Virov za svoje delo ne navaja posebej, pač pa omenja pod vrstami, od kod so vzeti razni citati in pa misli. Citatov je polna vsa knjiga. Iz kakšnih virov je zbiral svoje citate in snov, pa kažejo dovolj naslednja imena: Benito Mussolini: „Scritti e discorsi“, Gerarchia, Francesco Vito, Carlo Costamagna, Virginio Gayda, Alfredo Rocco, Zanobini, Venturi, G. Bottai, B. Biaggi in podobni. Knjiga je po piščevem mnenju, izraženem v uvodu, „čim bolj točen oris, ki sem ga zgradil v sestav iz originalnih naučnih in zakonskih virov fašizma“ (str. 5), kar pa ni točno, ker pisec večkrat pobija nasprotna mnenja z zagrizenostjo slovenskega strankarskega politikanta.

Če si že dovoljujemo načelno kritiko o delu in njegovi tendenci, pa moramo poudariti, da se je pisec pred kritiko znanstvenih hib spretno zavaroval in se že naprej opravičil, tako zaradi „neizdelanega sloga, premajhne točnosti in doslednosti v izrazoslovju, morda neprimerne sistema itd.“ (str. 6). Ravno to pa morda potrjuje naše mnenje, da je pisec hitel z dovršitvijo dela, ne zato, da bi nam nudil res kritičen in znanstven opis korporativizma, ampak zato, ker je zasledoval s tem delom popolnoma druge namene. Ta naša domneva se tudi sklada s časom, v katerem je delo nastajalo, in z razmerami, ki so takrat vladale pri nas, ne da bi poudarjali pri tem še piščevo osebno mentaliteto, ki jasno seva iz vsega dela.

Znanstven pečat naj bi dala knjigi dva predgovora, ki sta jih napisala dva profesorja, eden iz Pariza, oziroma Lyona, drugi pa iz Milana. Toda že v tem se kaže velika razlika v gledanju. Prof. François Perroux, Francoz, pravi v svojem uvodu: „Za vsak narod v Evropi predstavlja korporativizem s tem, kar ima najboljšega, to je, kolikor obvaruje red, ne da bi zadel ob bistvene svoboščine — način, kako je mogoče priti v okoliščini političnim in gospodarskim krizam sedanosti.“ (str. 4.) Izrazil se je torej zelo previdno o korporativizmu in bi se še bolj previdno, če bi Žebotovo knjigo prebral. V tem primeru bi uvoda gotovo ne napisal. Drugi, prof. Francesco Vito, pa podaja v svojem uvodu res temeljito študijo fašističnega gledanja na korporativno narodno gospodarstvo. Ta načelna študija bi nam s kratkim orisom posebnosti in posameznosti, ki jih v svoji uresničitvi predstavlja korporativizem, popolnoma zadostovala. Pisec pa je raztegnil delo na preko 300 strani in še pravi v uvodu, da je ta [knjiga razprava, ki je „zamišljena kot uvodna v obširnejše delo o problemih sodobnega gospodarstva“ (str. 5).

Knjiga je razdeljena na tri dele in sicer pod naslovi: Korporativizem, Fašizem, Korporativno narodno gospodarstvo. V prvem delu podaja na kratko zgodovinsko pot korporativizma do danes. Že v tem poglavju se pisec spušča v neke trditve, ki označujejo vse njegovo delo do konca in ki takoj zbude dvom v znanstveno vrednost vsega dela, zlasti z ozirom na način prikazovanja. Tako pravi, da je „liberalizem z absolutno javnopravno zaščito individualizma ustavnopravno zastavil pot svobodi človekove osebnosti“ (str. 22) in „da liberalizem ni bil zmožen uresničiti svoje neresne utvare o matematični enakosti vseh ljudi, na katero je naslonil svoj individualizem“ (str. 23). Po-

sebnost značilno pa je njegovo stališče do sindikalizma. Trdi namreč, da je „moderne sindikalizem segel po prvotnem načelu izvenpravne samoobrambe in je na njem izgradil cel sistem nasilnih sredstev socialno-razpredenega in gospodarsko-koalicijskega boja (stavka, izprtje, preprečevanje dela, bojkot itd.)“ (str. 24) ter dodaja, da se „sodobni korporativizem razločuje od predhodnega sindikalizma po načelu vzajemnosti“ (str. 25).

Drugo poglavje — o fašizmu — pričnja s stavkom: „Fašizem je stvaritev Benita Mussolinija“ (str. 31). Tako preprosto ni menda doslej, razen kakih političnih lizunov drugod, pri nas še nihče obšel zgodovine in razvoja in — dela, kot je storil to Žebot tu in še nekoliko naprej, ko je celo poglavje od strani 40 od 50 svoje knjige kratkoma izpolnil z navajanjem raznih Mussolinijevih izrekov in odlomkov, ki jih je vrh tega izbiral po svojem „okusu“.

Stila in jezika ter miselnih konstrukcij se je pisec navzel po svojih virih in vzorih. Vidna je razlika med snovjo, ki jo je pobral po virih, in pa med onim, kar je napisal sam. Ne da bi se spuščali v podrobno razmotrivanje posameznih mest in poglavij, smatramo, da bo za oceno zadostovalo nekoliko citatov iz posameznih poglavij. Tako piše na str. 32: „Brez pisanega načelnega načrta je organizirani fašizem začel svojo delavnost“ ter imenuje nasilja, ki so jih počeli „napadalni oddelki“ kot „dejanja borbenih oddelkov“. Videti je, da je pisec pri tem prezrl del naše narodne zgodovine po vojni, ker bi sicer ne mogel v takem smislu pisati. Čeprav ima vsako revolucionarno gibanje in pokret brez dvoma svoj program, katerega hoče uresničiti, pravi pisec, deloma v nasprotju s trditvijo na str. 32, ko trdi, da fašizem tega vsaj pisanega ni imel, na str. 34 „da je treba kot vsak revolucionarni pokret, tudi fašizem presoajati kot reakcijo na duhovno smer, politični in gospodarski sestav pred njim“ ter razlaga istotam posebej pojem revolucionarnosti v „njem duhovno političnem smislu kot prodor nove miselnosti in novih politično pravnih oblik in ne v navadnem (!) smislu kot nasilni prelom s stari in protipravni vdor novega.“ Za vso tendenco dela pa je značilen naslednji citat: „Iz že v uvodu nakazane notranje nelogičnosti in nesmiselnosti liberalizma v nerešljivem nasprotju med neomejeno sproščeni individualizmom in matematično enakostjo vseh poedincev je vzniknil socializem, ki naj bi z likvidacijo zasebne lastnine odpravil vzroke dejanske neenakosti in tako življenjsko resničnost izenačil z neuresničeni idealističnim idealom »svobode, enakosti in bratstva«. Več kot polstoletni socialistični poizkusi so izkazali izmišljenost liberalistično-socialistične zablode, potekajoče iz iste mehanično-naturalistične filozofije“ (str. 35). Na strani 38 pravi, da je treba vrednotiti ideološke vrednosti fašizma iz stvaritev v resničnosti in to svojo globokoumno trditev utemeljuje po Mussoliniju, češ „fašizem prodira stopnjema. Moskva se zaganja, Rim se razvija.“ Za take misli bi bil „znanstveniku“ Žebotu lahko hvaležen vsak zakotni listič.

Idejo korporativizma je fašizem prevzel po piščevem mnenju od katoliške cerkve, ki da je v njej že tradicionalna in od katoličanov nad pol stoletja miselno pripravljena in da so katoliški misleci 19. in 20. stol. za korekturo in dopolnitev liberalno-demokratskega sestava pripravljali korporativno idejo (str. 67). Dokumentov zato in zveze med idejo fašističnega korporativizma in katoliškega ne navaja. Zdi se, da je ta trditev precej nova tudi za fašiste, pred vsem italijanske, ki so prišli do svojega korporativizma po popolnoma drugi poti. Težko si je misliti, da bi na to kaj vplivali katoliški solidarnistični misleci s svojimi razpravami.

Tudi razlika med sindikalizmi je precej svojstveno opisana na str. 69, kjer navaja večinoma citate Mussolinija. Pisec pravi, po Mussoliniju, da se fašistični sindikalizem bistveno loči od rdečega v tem, da ne hlepi po uničenju lastninske pravice, da priznava zgodovinsko delovanje kapitala in kapitalizma ter da je napačna socialistična zamisel, ki je posebej kapitalizem v določenih poedincih in razlagala, da uživajo ti poedinci v izrabljanju ubogega proletarijata. „Vse to je smešno. Moderni kapitalisti so kapitani

industrije, velikopotezni organizatorji, ljudje, ki imajo in morajo imeti najvišji čut odgovornosti, pravne in gospodarske, ljudje, od katerih zavisi usoda, mezda, blagostanje tisočev in deset tisočev delavcev.“ Te misli zaključuje Žebot po svoje in popolnoma preprosto s stavkom: „Kjer je stvar preprosta, ni treba vrtati v globine, ki jih ni“ (str. 70). Žebot se je tega načela zelo držal in globin res nikjer ni videl.

Najobsežnejši je tretji del knjige o korporativnem narodnem gospodarstvu. Že takoj na str. 144 postavlja pisec sledečo drzno trditev: „Avtarkija“ in „socialna pravičnost“ sta vrhovni sodili (? Verjetno gre za tiskovno pomoto in bi bilo morda prav „vodili“ — op. p.) fašističnega korporativnega gospodarstva.“ Dvomim, da je pri tem, ko je to napisal, kaj mislil in je verjetno ta stavek slepo pobral iz kakega propagandnega čtiva. Sicer bi kaj takega ne mogel napisati. V zvezi s tem citira še Mussolinija, ki je izjavil, da pomeni 18. nov. 1935, to je dan, ko so bile proglašene sankcije, oziroma ko je bilo razglašeno načelo avtarkije „nekaj dokončnega, skorajda nepopravljivega.“ Če bi pisec snov vsaj kritično sprejemal, bi gotovo že danes ta in tudi mnoge druge njegove trditve ne šepale. Saj se vedno bolj jasno govori o spremembah italijanske gospodarske politike in o tem, da bo po nemškem vzoru zgrajena avtarkija izgubila mnogo na svojem dosedanem pomenu. Z zadnjimi vladnimi spremembami je tudi prišla ob svoje najbolj izrazite zastopnike. Sicer nekaj vrst preje govori, da so dale prisilni povod za odkrito proglasitev avtarkičnega namena sankcije, iz česar bi lahko sodili, da avtarkija ni bila tako nujno „vrhovno sodilo“ korporativizma. (Primerjaj članek: vi.: Primer povojne avtarkije v drugi številki „Sodobnosti“ iz leta 1938.)

Na str. 145 pa tako primerja korporativno in liberalno gospodarstvo: „Fašistično korporativno narodno gospodarstvo ima širši razgled in gleda preko življenjskih mejá poedincev v obzorje naroda in v njegovo — v primerih s poedinskim — „večno“ življenje. V liberalnem gospodarstvu pa dejanje, ki ne daje „koristnih“ sadov v razdobju, ki ga omejuje kratko življenje človeka - posameznika, ni „racionalno“ in torej ne „gospodarsko“, ker narod kot posebna nadpoedinska realnost ni subjekt gospodarstva. Od tod v korporativni državi tak razmah javnih del, agrarnih bonifikacij itd. — zato prizadevanje za narodno-gospodarsko avtarkijo“. Vsekakor tudi to ne drži, kajti največja javna dela sta izvajali n. pr. po vojni liberalistično-kapitalistična Amerika in pa socialistična Rusija, pa tudi kapitalistična Nemčija in sploh vse druge države. Največja javna dela v Italiji pa so se vršila zaradi oboroževanja, z gradnjo utrd in cest, dalje elektrifikacija železnic zaradi popolnega pomanjkanja premoga, izsuševanje močvirij in razne druge agrarne bonifikacije pa zaradi povečanja pridelka žita, kar se je pa vršilo končno na škodo živinoreje itd. (gl. zgoraj citirani članek). Javna dela danes torej ne izvirajo iz kakega „širšega razgleda“ korporativizma.

Še bi lahko navajali razne citate in trditve iz te knjige, vendar se omejimo še na nekaj posebnosti, med katere moramo šteti zlasti trditev, da je bilo ozdravljenje velikih bank in težke industrije s poživljenjem vsega gospodarskega organizma morda najmočnejši činitelj v borbi proti brezposelnosti v Italiji (str. 158). Vendar je res, da je bilo v času največjih javnih del in celo v času vojaških intervencij, v letih po 1931 stalno v državi od 700.000 do preko milijon brezposelnih. In v tem času so se brez dvoma velike banke in težka industrija najbolj „zdravile“. Brezposelnost pred temi leti je bila mnogo manjša in se je gibala od sto do 400.000. Število je po vojni kjub vsemu sistematično raslo od leta do leta. Uradnih podatkov o brezposelnosti po abesinskem vojnem pohodu ne objavljajo več, a je verjetno zaradi mobilizacij nekoliko padlo.

Ob koncu knjige podaja pisec še nekaj teoretično-primerjalnih pripomb o liberalizmu, ki da mu je družba le vsota „poedincev“ brez samolastnega smisla in zato brez lastnih smotrov. Kolektivistično gospodarstvo pa ima po Žebotu za sociološko osnovo „družbo“ kot skupek brezosebnih poedincev v pravem smislu matematičnega načela ena-

kosti enot (str. 275). Nepotrebno bi bilo iskati vir tega brezsmiselnega igračkanja z besedami, ki se ga navadno poslužujejo „brezosebni poedinci“, ki pišejo o stvareh, ki jih niso doumeli, ali pa jih namenoma krivo prikazujejo. Stavek je teoretično, še bolj pa dejansko nesmisel. So pa take razlage sredstvo za one, ki hočejo namenoma prikazati kak problem, ki ga že naprej odklanjajo, tudi v taki obliki, da se zdi nesmiseln in smešen. Zlasti je treba poudariti tak način prikazovanja in pisanja pri tem delu, ki ga je Žebot legitimiral s poudarjanjem študija na katoliški univerzi in ki ga je izdala Mohorjeva družba. S tako legitimacijo naj bi delo pridobilo pot do ljudi, ki zaupajo v oboje gornje in ki zlasti dajo še na to, kar izide pod imenom Mohorjeve družbe. Kako je Mohorjeva družba prišla do tega, da je to knjigo izdala, pa je vprašanje zase.

V isti zvezi še trdi pisec o kolektivističnem gospodarstvu, da je v njem gonilna sila gospodarske dejavnosti strah pred kazensko sankcijo, kar mu je prav prišlo iz Bili-moviča (Uvod v ekonomsko vedo, str. 36). Sploh postavlja pisec o gospodarstvu v sedanjih Rusiji nekaj trditev, ki so očitno tendenčne. Tako pravi, da se je „industrijska petletka šestih (?) let v Sovjetski Rusiji izvedla na škodo agrarnega prebivalstva in z žrtvami vsega ljudstva“ in da je sovjetsko kot vsako kolektivistično (državno gospodarstvo) sploh, poudarjamo zlasti slednje — op. p., obsojeno na neizogiben samorazkroj. Tega še tako železni režim ne more preprediti. Če se že nočemo spuščati v podrobno analiziranje teh trditev, lahko vsaj izrazimo svojo bojazn, da ne bi morda veljale gornje trditve bolj za korporativizem. Saj je ta nastal ravno radi razkroja kapitalistične družbe, da bi ta razkroj preprečil, oziroma ustavil. Pri vsem pa ni do danes odstranil vzrokov razkroja, radi katerih je nastal, to je razredno razliko in s tem razredno borbo. Še vedno so torej podani vsi stari vzroki za resničen razkroj družbe, ki lahko pod določenimi pogoji nastopi. V tej zvezi pa je treba omeniti še nekaj: Koliko bolj potrebno kot pobirati nestvarne propagandne podatke o stvareh, ki jih odklanja, bi bilo za Žebota držati se problema, ki ga obravnava? Zelo potrebno bi bilo namreč tudi ugotoviti radi popolnosti razprave, kdo mora nositi žrtve za izvedbo korporativnega gospodarstva in zlasti njegovih vrhovnih „vodil“, „avtarkije“ in „socialne pravičnosti“. O tem Žebot molči in je zanj tako tudi bolje in lažje. Tako je pri debeli knjigi o korporativizmu pustil odprto najvažnejše vprašanje, dočim je na drugo kratko in jedrnato odgovoril, čeprav ni bil vprašan in mu ne bi bilo tega treba.

V nadaljnjih izvajanjih še trdi, da se vrši v korporativnem gospodarstvu vse javno poseganje v narodno gospodarstvo sistematično in organično. Nasprotno pa da je to z liberalizmom in „gospodarsko stvarnostjo Sovjetske Rusije“, ki sta naučni formuli in abstraktni domislici. Zato korporativno gospodarstvo ni idealna zamisel, brez zveze s stvarnostjo, ampak je sestav, ki ustreza konkretnim tendencam sodobne gospodarske stvarnosti, katero zavestno dopolnjuje v njeni logiki in korigira (str. 299, 300). Takoj bi si mislili, da se je Žebotu tudi tu pripetila začetniška pomota in napaka v sklepanju, če ne bi iz vsega pisanja spoznali jasne tendence dela. Kaj njemu mar objektivnost, resničnost in kritičnost. S svojim delom si je začrtal popolnoma določen namen, za katerega dosego naj mu bo dovoljeno vse, tudi napačno prikazovanje dejanskega položaja in „sodobne stvarnosti“. Če bi tega ne imeli pred očmi, bi si lahko mislili, da je Žebot ob priliki študija problema na „katoliški univerzi v Milanu in Rimu“ hodil z zavezanimi očmi, ki si jih je pa moral sam zavezati.

Poleg teh pripomb k raznim bežno izbranim mestom knjige bi bilo popolnoma odveč naštevati še razne površnosti in netočnosti, ki jih je pisec zagrešil. Nekaj teh je naštel A. Ušeničnik v „Času“. Pisec se v svojem delu ni preveč ali pa prav nič poglobljal v zgodovinski razvoj zlasti italijanskega gospodarstva. Daleč bi pri tem ne bilo treba posegati in iskati utemeljitve sedanjemu gospodarskemu stanju, kakor tudi vsem ostalim vprašanjem, ki se porajajo v zvezi s študijem fašizma v Italiji. Ubral je preprostejšo pot

in je v hitrici izbral iz velikanske snovi, ki je napisana o problemih, katere je hotel razmotrivati, kar mu je bilo najbolj pri roki in kar mu je ugajalo; to pa s tako vidno tendenco, da o kritični in znanstveni obdelavi gradiva ne more biti govora. Ne da bi hoteli zanikati potrebe študija vseh problemov, moramo tak način dela odklanjati in ga smatrati za nam nepotrebno vsiljevanje „tujega blaga“, zlasti, ker je delo izšlo iz vrst, ki, ka da r jim ka že, najbolj ostro nastopajo proti vsemu, kar je „tujega“ in jim kakor koli ne gre v račun.

Pri vsem moramo upoštevati še nekaj dejstev, ki kažejo na utemeljenost gornjih trditev. Delo je nastajalo v času, ko je pri nas vladala diktatura in si polagoma utrjevala svoje položaje. Zato je iskala vzorov zunaj meja, kamor je tudi pošiljala ljudi, da se v raznih potrebnih strokah izvežbajo. V to dobo pade tudi propaganda za tako zvano „kulturno sodelovanje“ med nami in Italijo. Ali ne moremo smatrati tudi Žebota kot enega izmed tistih, ki mu je bila poverjena s proučevanjem korporativizma posebna naloga, kateri naj bi kasneje služil doma?

Za nas je „sistem“, za katerega se pisec tako zavzema, plod nasilne ureditve, toda ne v interesu ljudstva, ampak v interesu vladajočih, ki predstavljajo najbolj izraziti kapitalizem. Kot takega ga odklanjamo, kot odklanjamo vsako nasilje in privilegije, ki si jih hočejo ustvariti posamezniki na račun ljudstva. Za tak sistem se pisec očitno zavzema. Pri tem ga ne more opravičevati niti začetništvo niti naglica dela, ker je tendenca preočitna.

— šk —

Dr. Anton Dermota

Lani v maju je preteklo četrto stoletje od smrti Antona Dermote, vodje slovenskih masarykovcev-socialistov in urednika „Naših zapiskov“, ki si je bil pridobil upoštevno stališče v slovenski publicistiki svoje dobe. V teh razgibanih zadnjih pet in dvajsetih letih je Dermotovo delo že močno zatonilo v pozabo, čemur se ne moremo čuditi, saj pripada vsebinsko skoraj docela tolikanj odmaknjeni nam predvojni dobi, ki je ni v mnogih pogledih preraščalo v bodočnost. Da se je Dermotovo delo nadaljevalo v svetovni vojni in po prevratu, bi nam bil mnogo bližji in ne bi tako redko obujali spomina nanj. Če izhajamo iz idejnih osnov, ki si jih je bil Dermota postavil v poldrugem desetletju svojega javnega dela, in če si zamislimo, kakšen bi bil njegov nadaljnji samorasli razvoj v okolju, iz katerega ga ne moremo iztrgati, ne moremo dvomiti, da bi bil šel Dermota v bistvu isto pot, ki sta jo šla njegova najbližja somišljenika in sodelavca dr. Dragotin Lončar in Albin Prepeluh.

Ta pot bi bila naslednja: Bankrot mednarodne socialne demokracije ob nastopu svetovne vojne ne bi bil pretresel njegove socialistične vesti in ga povedel h globljemu pojmovanju socialističnega problema, ampak bi mu bil samo odvezal roke nasproti idejnemu bistvu socializma, ki mu je bilo že dotlej notranje tuje. V zadnjem vojnem letu bi ga našli v skupini slovenskih socialističnih intelektualcev, ki je stopila v opozicijo zoper vodilno skupino v naši socialni demokraciji; „socialistična omladina“ bi si ga bila gotovo postavila na čelo. Idejnopolična smer te struje bi bila pač bistveno ista, le udarne moči bi imela z njim znatno več. Dermota je bil v svojem krogu edina prava politična natura po svoji duhovni in dejavni usmerjenosti, zato ga je tudi predstavljal naven. Upravičeno je dr. Lončar že v dobi „socialistične omladine“, v začetku l. 1918. tožil Prepeluhu (v pismu od 6. II.) nad vrzeljo, ki jo je povzročila Dermotova prezgodnja smrt, in pozneje, v dobi razsula socialne demokracije zapisal (Naprej od 22. V. 1920), da je zadel socialistično gibanje na Slovenskem na pragu svetovne vojne občuten udarec s smrtjo Dermote, ki je bil aktiven politik in mož znanja in značaja. Dermota bi bil gotovo zavzel v poprevratni socialistični politiki v Jugoslaviji tisto mesto, ki je pripadlo Prepeluhu, globljemu teoretiku, a okornejšemu politiku. Ideje